

DE ZEE: LEGENDES VAN DE COSTA DA MORTE

Het is bijna niet te geloven wanneer je als een scholier met je vinger over de kaart gaat. Galicië heeft een kustlijn van 1498 kilometer. Langer dan die van Andalusië of de Balearen. Als je de kaart nauwkeurig bekijkt, ontdek je dat de Galicische kust een hekel heeft aan rechte lijnen. Koppig wringt ze zich in allerlei bochten en kronkels die ideaal zijn om ongezien aan land te gaan of het ruime sop te kiezen. Tevens vormt ze een schier eindeloze monoloog van kliffen en klippen die heel wat schipbreuken hebben veroorzaakt. Een gedeelte ervan wordt de Costa da Morte genoemd, de Kust van de Dood. En aan de Costa da Morte begint dit verhaal.

Buiten de strubbelingen tussen de verschillende vissersverenigingen hadden de gehuchten en dorpen in dit gebied, vrijwel zonder uitzondering verscholen voor de wind en de geselingen van de zee, bijna geen contact met elkaar. De afgelegen ligging heeft er verder voor gezorgd dat het Galicisch in dit gebied een uniek accent heeft, met unieke klanken, waardoor het soms moeilijk

te verstaan is. Het kroonjuweel is Cabo Fisterra: het eind van de wereld voor de Romeinen, aanlegplaats van Charon voor de Grieken, kilometer nul van de Jacobsweg voor de christenen en een schitterende, in de Atlantische Oceaan hangende kaap voor bezoekers in het algemeen. En ook een woest decor dat uiterst geschikt is voor het lossen van zakken cocaïne.

Dit gedeelte van Galicië, ongeveer vanaf de stad La Coruña tot voorbij Cabo Fisterra, heeft altijd van de zee geleefd. Van de visvangst en de handel, maar ook van de handelswaar in de schepen die langs de kust voeren. En je hoefde niet per se te wachten tot ze hadden aangemeerd in belangrijke havens als Corme, Laxe, Muxía en Camariñas. Soms kon je ze ook gewoon enteren op zee of wachten tot ze zonken.

Hoeveel schepen er in Galicië precies zijn vergaan, is onmogelijk vast te stellen. Sinds de middeleeuwen zijn er aan de Costa da Morte tot op heden 927 gevallen geregistreerd. Waren ze dat maar allemaal, verzochten de plaatselijke bewoners. Onderzoeker Rafael Lema heeft een boek geschreven waarin al die gevallen minutieus zijn opgetekend: *Costa da Morte, un país de sueños y naufragios* ('De Costa da Morte, een gebied van dromen en schipbreuken'). Het bevat een gedetailleerd overzicht van de opzienbarende gebeurtenissen die zich aan deze kust hebben afgespeeld.

* * *

Eind negentiende eeuw liep het Engelse schip *Chamois* bij Laxe aan de grond. Er wordt verteld dat een inwoner van het dorp

in zijn vissersbootje naar het schip roeide om de bemanning te redden, en toen hij er eenmaal was, vroeg hij de kapitein of ze hulp nodig hadden. De kapitein dacht dat de visser wilde weten hoe het schip heette en antwoordde: ‘*Chamois*.’ Dat gaf aanleiding tot een prachtige fonetische kortsluiting tussen de Engelse zeeman en de bewoner van de Costa da Morte. De visser had namelijk begrepen dat het schip ossen vervoerde (*bois* in het Galicisch) en ging meteen iedereen waarschuwen. Binnen een paar minuten overvielen honderden dorpelingen het schip met messen en sikkels om de ossen in te pikken, tot ontzetting van de doodsbanige Engelse bemanning.

In dezelfde periode liep de *Priam* vast bij Malpica. De kisten vol gouden en zilveren horloges die op het strand aanspoelden, waren binnen een paar uur verdwenen. Er kwam ook een vleugelpiano in het zand terecht, en de dorpsbewoners, die dachten dat het een nog grotere kist betrof, hakten hem aan mootjes. Want zo iets hadden ze nog nooit van hun leven gezien.

Bij het volksverhaal over de *Compostelano* gaat het strikt genomen niet om een schipbreuk. Het schip voer zonder problemen de brede riviermonding Ría de Laxe op, en toen het bij de oever aankwam, liep het zachtjes aan de grond op een zandbank voor het strand van Cabana. De dorpelingen die de *Compostelano* betraden, troffen alleen een kat aan. Van de bemanning was geen spoor te bekennen.

Een van de grootste tragedies die men zich kan herinneren vond plaats in 1890, toen het Engelse schip *Serpent* verging bij Camariñas en de vijfhonderd bemanningsleden allemaal ver-

dronken. Ze zijn begraven op de zogenaamde Begraafplaats van de Engelsen, een pittoresk kerkhof in een spectaculair landschap van kliffen en stranden. Twintig jaar daarvoor had de *Captain* water gemaakt bij Cabo Fisterra, met als resultaat een kust bezaaid met vierhonderd lijken.

Bij schipbreuken namen de verschrikkingen niet altijd de gedaante van dode drenkelingen aan. In 1905 zonk voor de kust van Muxía de *Palermo*, een schip beladen met accordeons. Die nacht, zo wordt gezegd, welde er spookachtige muziek op uit zee die de dorpsbewoners de stuipen op het lijf joeg.

In 1927 strandde de *Nil* in de buurt van Camelle. Het schip zat vol naaimachines, stoffen, tapijten en auto-onderdelen. De rederij gaf onmiddellijk een particulier beveiligingsbedrijf opdracht om de lading te beschermen. Tevergeefs: binnen een paar dagen hadden de dorpingen alle handelswaar weggeroofd. Overigens vervoerde de *Nil* ook dozen gecondenseerde melk. Het verhaal wil dat de dorpsbewoners nog nooit gecondenseerde melk hadden gezien en dachten dat het verf was. Dus brachten ze een dikke laag aan op hun huizen, wat leidde tot een vliegenplaag van Bijbelse proporties.

Langer geleden dan de plaatselijke bevolking zich kan heugen, in 1596, vond tijdens een ziedende storm de vreselijke schipbreuk plaats van vijftig schepen van de Spaanse Armada. Meer dan zeventienhonderd mensen verdronken. In de kronieken uit die periode wordt een huiveringwekkend beeld geschetst van de gebeurtenissen, met lijken en scheepsresten die door bliksemflitsen worden verlicht en overlevenden die om hulp schreeuwen

alvorens in de golven te verdwijnen.

De lijst is veel te lang. Het is zelfs zo erg dat aan de Costa da Morte de tijd wordt gemeten aan de hand van schipbreuken: het jaar van de *Casón* (1987, toen Muxía werd geëvacueerd omdat men vermoedde dat het schip gevaarlijke chemische stoffen vervoerde), het jaar vóór de *Prestige*, na de *Serpent*. En zo wordt de kalender gaandeweg gevuld met schepen.

* * *

Ramón Vilela Ferrío, beter bekend als ‘Moncho do Pesco’, is een oude mosselvisser uit Muxía. ‘Toen ik nog een kind was, gingen we in een zwempak met een trui erover naar de kliffen van de Costa da Morte. Als je werd meegesleurd door de golven, was je er geweest. Tegenwoordig is het veiliger omdat ze duikpakken dragen, maar nog steeds vindt ieder jaar een aantal mosselvisser de dood.’ Dertig leden van Moncho’s vissersvereniging verzamelden in de jaren zeventig eendenmosselen. Van hen zijn er inmiddels zestien overleden. ‘Het leven is hier altijd moeilijk geweest. We hadden geen brood. Schaal- en schelpdieren hadden we meer dan genoeg, maar geen brood. Eigenaardig, hè? Maar ook heel zwaar.’ Moncho, die inmiddels met pensioen is, was getuige van tientallen schipbreuken. ‘Het is hier altijd hetzelfde liedje. Van Romeinse schepen tot de *Prestige*. Er zinkt hier van alles,’ zegt hij lachend. ‘Mijn grootmoeder vertelde dat ze vroeger de vingers en handen van verdronken zeelieden afhakten om de ringen en horloges mee te kunnen nemen.’

In de negentiende eeuw vergingen er drie Engelse schepen aan de Costa da Morte: de *Revendal*, de *Irish Hood* en de *Wolf of Strong*, en bij de meeste lijken die op het strand aanspoelden, ontbraken een of meer ledematen. Veel verhalen gaan over de zogenaamde *raqueros*, landpiraten die schepen aan de grond lieten lopen om ze te kunnen plunderen. Op strategische punten op de kliffen van de Costa da Morte ontstaken ze vuren of bevestigden ze toortsen aan de hoorns van ossen. Gestrande schepen werden zonder pardon geënterd. De meeste slachtoffers waren Engelsen, dus al snel bereikten allerlei vreselijke verhalen het eiland van *His* en later *Her Royal Majesty*. Annette Meakin, een vriendin van de uit Engeland afkomstige koningin Victoria Eugénie van Spanje, gaf de afgelegen kust aan het begin van de twintigste eeuw haar naam. Uit afschuw over de gebeurtenissen die haar ter ore kwamen, noemde ze die *The Coast of Death*, oftewel de Costa da Morte. De verhalen verschenen al gauw in de belangrijkste Britse kranten, en vervolgens in de Madrileense pers, die de naam overnam. De regering in Londen vroeg Spanje om maatregelen te nemen ‘tegen die piratenmaffia’.

‘Het was echter geen maffia. Het was geen georganiseerde bende die systematisch schepen overviel. Historisch gezien klopt dat niet.’ Onderzoeker Rafael Lema probeert het gezond verstand te laten zegevieren ten aanzien van een kwestie waarover tal van mondeling overgeleverde verhalen worden verteld die vrijwel onmogelijk te verifiëren zijn. Volgens hem gaat het om incidentele gevallen, op zichzelf staande gebeurtenissen. Rond deze verhalen over schipbreuken hangt een discutabele magie die echter wel iets

zegt over een wereld, een samenleving en een economie die zich eeuwenlang hebben ontwikkeld in de schaduw van gemakkelijk verkregen en gratis handelswaar.

HET LAND: ‘DE DROGE STREEP’, BAKERMAT VAN DE SMOKKELHANDEL

Terwijl aan de Costa da Morte (naar verluidt) schepen werden geplunderd, verdeed men ook in het binnenland van Galicië zijn tijd niet. In dit geval dringt de realiteit zich op zonder dubbelzinnigheden, zonder legendes, want bij ‘de droge streek’, zoals de grens tussen Portugal en de Galicische provincie Ourense wordt genoemd, werd daadwerkelijk allerlei handelswaar gesmokkeld: geneesmiddelen, geld, voedsel, huishoudelijke apparaten, metaal, wapens en zelfs mensen.

In Ourense is de Spaans-Portugese grens een vaag begrip. Dat komt door de nauwe culturele en linguïstische banden tussen beide kanten en door de topografische onbepaaldheid van de grenslijn. Tot in de negentiende eeuw wisten de inwoners van afgelegen dorpen tussen het Spaanse Verín en het Portugese Chaves vaak niet tot welk land ze behoorden. Dat interesseerde ze ook niet al te veel.

Het extreemste voorbeeld van deze vaderlandloze situatie was een bergachtig gebied dat Couto Mixto werd genoemd, een drie-

hoek van ongeveer 27 vierkante kilometer tegen de Portugese grens aan met de dorpen Santiago, Meaus en Rubiás als hoekpunten. In de middeleeuwen werd het half verlaten Couto Mixto uitgeroepen tot ‘vijandig terrein’. Die status werd gegeven aan bepaalde grensstreken en gebieden die waren geteisterd door de pest of verwoest door oorlog en die onder dwang werden herbevolkt met vrijgelaten gevangenen. In de elfde eeuw vestigden zich ongeveer duizend mensen in Couto Mixto, en in de loop der jaren werd het autonoom gebied. Noch het Graafschap Portugal, noch het Koninkrijk Galicië had de behoefte om dat kleine stukje grond in te lijven, zodat de inwoners er een soort niemandsland van konden maken.

Ook toen Galicië bij het Koninkrijk León werd gevoegd en vervolgens bij het Koninkrijk Castilië, bleef de onduidelijke situatie van Couto Mixto bestaan. In de dertiende eeuw begonnen de bewoners van de streek zich als onafhankelijke burgers te gedragen: ze kozen hun eigen leiders, betaalden aan geen van beide koninkrijken belasting en hoefden niet in hun legers te dienen. De status van Couto Mixto werd in geen enkel officieel document geregeld, en alle partijen accepteerden de feitelijke zelfstandigheid van het kleine territorium, dat veranderde in een vrijhandelszone tussen Spanje en Portugal. Noch de guardia civil, noch de Portugese financiële politie controleerde de handelswaar die over ‘de bevoorrechte weg’ werd vervoerd. Het was een snelweg voor smokkelaars, een droom die werkelijkheid was geworden.

Aan dit geopolitieke niemandsland kwam pas een eind toen Spanje en Portugal in 1864 een grensverdrag ondertekenden dat

deel uitmaakte van het Verdrag van Lissabon.¹ Couto Mixto werd tussen beide landen verdeeld. Dat was het eind van het ‘Andorra van Galicië’, een zelfstandig gebied dat acht eeuwen had bestaan en dat enigszins dromerig werd verbeeld in de film *Rayanos: los últimos gallegos indómitos* (‘De mensen van “de streep”’: de laatste onverzettelijke Galiciërs’) van Rodolfo González Veloso.

Bij de opdeling van Couto Mixto werd, officieel, de grenslijn getrokken die Ourense nog steeds van Portugal scheidt. Sommige families werden gesplitst, andere bekommerden zich niet om de overeengekomen grenzen en hielden alleen rekening met hun eigen afbakeningen. In verschillende grensregio’s, zoals Gerês-Xurés, kwamen de inwoners eenmaal per jaar bijeen om de grens tussen Galicië en Portugal opnieuw te bepalen overeenkomstig de landbouwgronden of de nieuwe huizen die in de dorpen waren gebouwd. Dus terwijl de autoriteiten een officiële grens hadden vastgesteld, hielden de inwoners er hun eigen demarcaties op na. Na de Spaanse Burgeroorlog maakte het Francoregime een eind aan het ongereguleerde handelsverkeer en de porositeit van de grens, die voortaan streng werd bewaakt. Alleen herders kregen toestemming om vrijelijk de grens over te steken. Sommigen van hen keerden niet meer terug wanneer ze ‘de streep’ eenmaal waren gepasseerd.

¹ Bij dit verdrag werden de huidige grenzen tussen beide landen vastgelegd, van de monding van de Miño tot de plek waar de Caya uitmondt in de Guadiana.

De grens vormde namelijk de scheidslijn tussen twee gebieden die in de jaren na de Burgeroorlog enorm van elkaar verschilden: terwijl de levensstandaard in Portugal aanvaardbaar was, werden de landelijke gebieden van Galicië geteisterd door extreme armoede. Er was niet alleen gebrek aan medicijnen en benzine, maar ook aan levensmiddelen, elektriciteit en allerlei reserveonderdelen. Producten als koffie en gebruiksartikelen als aanstekers waren een luxe die maar weinigen zich konden veroorloven. Vanuit hun met olielampen verlichte huizen keken de Galiciërs jaloers naar de brandende gloeilampen bij hun Portugese burens. De smokkelarij was een direct gevolg van deze ongelijkheid en ontstond bijna vanzelf.

Er werden levensmiddelen verhandeld ('smokkelwaar voor de buik'), geneesmiddelen, metaal, mechanische onderdelen en wapens. Voor elke zak met levensmiddelen die je de grens over wist te krijgen, kreeg je 49 peseta. En als je schroot of bouw materiaal vervoerde, kreeg je zelfs 300 peseta, evenveel als een gemiddelde Galicische arbeider destijds per maand verdiende.

Dat het zo eenvoudig was om handelswaar van de ene kant van 'de streep' naar de andere te brengen, kwam onder meer door de medewerking van de guardia civil. In de grensdorpen zagen smokkelaars en guardias civiles elkaar in de kroeg om een wijntje te drinken of domino te spelen. Vervolgens brachten de eersten allerlei goederen over de grens, zogenaamd achtervolgd door de laatsten. Van precies hetzelfde verstandshuwelijk was ook sprake in de tijd van de tabakssmokkel en, soms, bij de drugssmokkel.

De illegale handel lag alleen stil wanneer de inspecteurs uit

Madrid er waren. Dan reden de treinen met normale snelheid de grens over en niet met 15 kilometer per uur, de snelheid die doorgaans werd aangehouden tijdens het lossen van de smokkelwaar. Dan haalden de dorpingen de witte doeken weg die ze achter hun ramen hingen als de kust wél veilig was. En dan stokte de aanvoer enkele dagen. Maar wanneer de inspecteurs eenmaal waren teruggekeerd naar de hoofdstad, konden de Galiciërs wederom beschikken over penicilline (die Portugal uit Brazilië haalde), koffie, zeep, stokvis en olijfolie. Er werden zelfs omslagdoeken uit Engeland over de grens vervoerd voor de dames in Ourense en Vigo. Overbodig te zeggen dat de smokkelarij niet in een kwade reuk stond, maar een gerespecteerde en zelfs prestigieuze activiteit was. In het onderontwikkelde Galicië van na de Burgeroorlog was de smokkelhandel gewoon een manier om te overleven.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstond er een internationale route voor wolfram, een materiaal dat zeer gewild was bij de Duitsers, die het nodig hadden voor hun wapens en zoeklichten. De grensbewoners haalden het begeerde metaal uit de Galicische mijnen en verkochten het voor de hoofdprijs aan ‘die blonde mannen’, zoals de afgezanten van het nazileger werden genoemd die de dorpen in Ourense bezochten. Vóór de oorlog vroegen de Galiciërs 13 peseta voor een kilo wolfram, maar door de grote vraag van het Derde Rijk steeg dat bedrag tot 300 peseta. Tientallen families uit Ourense werden in die jaren stinkend rijk. Het was een lucratieve business die de Galicische schrijver en regisseur Héctor Carré heeft beschreven in zijn ro-

man *Febre* ('Koorts'), waarin het gebied langs 'de streep' wordt voorgesteld als een soort eldorado voor wolframzoekers. Overigens kwamen de 'arische' soldaten vaak akelig dicht in de buurt van plaatsen in de Galicische bergen waar zich Spaanse maquis hadden verstoep, aan wie de grensbewoners, dat spreekt voor zich, gesmokkeld voedsel uit Portugal verkochten. Op dit moment wordt geprobeerd om de herinnering aan die bijzondere tijd levend te houden. De *Xunta de Galicia* (de Galicische deelregering) en het Bureau voor Toerisme van Porto werken samen aan een project om de smokkelroutes voor wolfram aan de vergetelheid te ontrukken door middel van musea en excursies. Een goed idee in een landstreek als Galicië, waar vergeten een nationale sport is.

DE RIA: ‘DE NATTE STREEP’, KIEM VAN ALLES

Terwijl de inwoners van de provincie Ourense gebruikmaakten van landweggetjes om allerlei producten te smokkelen, had men in de provincie Pontevedra ‘de natte streep’: de brede trechtermond van de rivier de Miño die bezaaid was met eilandjes en de grens vormde tussen Galicië en Portugal.

Tijdens de eerste jaren na de Burgeroorlog hielden honderden families zich bezig met de smokkelarij. Ze gebruikten bootjes om goederen aan land te brengen en zorgden voor een netwerk om ze verder te distribueren. Klinkt u dat misschien bekend in de oren? De illegale handel via ‘de natte streep’ was de kiem van de drugssmokkel in Galicië. Die eerste smokkelaars creëerden een zeer aantrekkelijke infrastructuur en smokkelcultuur voor de Latijns-Amerikaanse kartels die later een plek zochten om hun drugs Europa in te krijgen. ‘Daar, in die uithoek van Spanje, hebben ze een heel systeem gebouwd dat fantastisch werkt. Ze doen het al jaren,’ schijnt een drugshandelaar eens te hebben gezegd. Dus daar gingen ze heen. En tot op de dag van vandaag zijn

de Galiciërs zeer geliefd bij de Zuid-Amerikaanse organisaties.

Vroeger was het allemaal niet zo spectaculair, niet zo gewelddadig. Het was niet eens immoreel. De sluikhandel in de regio Baixo Miño was net als die in het binnenland het gevolg van de armoede na de Burgeroorlog. Wanneer bij jou alles op de bon is, terwijl een paar kilometer verderop, aan de andere kant van de grens, allerhande levensmiddelen en medicijnen verkrijgbaar zijn, wordt smokkelen een noodzaak. Praxíteles González beschrijft het allemaal in zijn boek *Yo también fui contrabandista en el estuario del Miño* ('Ook ik was smokkelaar op de trechtermonding van de Miño'), een persoonlijke getuigenis van de situatie aan de grens in het Galicië van de jaren veertig. 'Ons hongerige volk,' vertelt Praxíteles, 'keek jaloers naar de andere oever van de rivier. Daar, binnen handbereik, lag Portugal, met zijn witte huisjes, auto's en elektrische lampen. Terwijl wij onze huizen verlichtten met olielampen en slechts enkelen een fiets hadden.' Wat Praxíteles beschrijft is het contrast tussen een volk dat honger leed en een ander volk dat de zegeningen genoot van de Afrikaanse koloniën. Zoals ik al eerder opmerkte, maar nogmaals wil benadrukken: de smokkelhandel ontstond bijna vanzelf en kon rekenen op de goedkeuring van de gehele gemeenschap.

De eerste georganiseerde smokkelaars waren vrouwen. Zij brachten hun koeien van het ene eilandje naar het andere om ze daar te laten grazen (dikwijls wisten ze niet eens of die eilandjes van Spanje of Portugal waren), waardoor het smokkelen van handelswaar (suiker, rijst, olijfolie en zeep) voor hen een fluitje van een cent was. Na verloop van tijd gingen de smokkelaarsters

ook koffie, lucifers en stoffen vervoeren. In die periode ontstonden de eerste rudimentaire smokkelorganisaties, wat nog niet meer inhield dan dat men elkaar waarschuwde voor de komst van gerechtsdienaars door met een hamer op een aambeeld te slaan of door een koe te roepen met een verzonnen naam.

De smokkelhandel stelde veel Galiciërs in staat om te stoppen met hun werk als seizoenarbeider in Castilië en Catalonië en terug te keren naar huis, waar ze de vrouwen vervingen die aan het hoofd van de organisaties stonden. Naarmate de handel en het aantal opdrachten groeiden, werd de logistiek complexer en waren er steeds meer boten en paarden nodig om de smokkelwaar te vervoeren. Penicilline was het meest gewilde en lucratiefste artikel, want tuberculose hield in die jaren onbarmhartig huis in de Galicische dorpen.

Van meet af aan speelde de guardia civil onder één hoedje met de smokkelaars. De agenten leden net zoveel honger als de andere bewoners van de streek, soms nog meer, en vrijwel altijd kwam het voorstel om het op een akkoordje te gooien van hen. Wanneer er geen afspraken waren gemaakt, werden er af en toe wat smokkelaars opgepakt en kregen ze een boete ter hoogte van twee keer de waarde van de in beslag genomen goederen. Als die goederen onbruikbaar waren, werd er dus geen boete uitgedeeld. Wanneer de smokkelaars zagen dat de guardias civiles eraan kwamen, gooiden ze de balen met smokkelwaar overboord of vernietigden ze de inhoud ervan (het gebeurde weleens dat kippensmokkelaars binnen een paar minuten een massaslachting aanrichtten onder het pluimvee). Een voorbode van het klassieke beeld van

drugssmokkelaars die zakken cocaïne uit een speedboot gooien.

In de jaren vijftig nam de smokkelarij een hoge vlucht en begon men ook producten te smokkelen die geen eerste levensbehoefte waren. Van de ‘smokkelwaar voor de buik’ stapten de Galiciërs over op het smokkelen van industriële producten. De Spaanse economie kwam weer op adem en de Portugese raakte in de versukkeling, zodat er nu ook smokkelwaar de andere kant op ging. Tussen Galicië en Portugal kwam een goederenstroom op gang die bestond uit auto-onderdelen, koper, schroot, tin, ijzerdraad, rubber, stokvis, inktvis, rozijnen en sigaretten. De dragers werden *freiteiros* genoemd en kregen 200 peseta voor elke *frete* (vracht) die ze over de grens wisten te krijgen. Om misverstanden en vals spel te voorkomen werden ze aan de andere kant opgewacht door de smokkelbazen. Elke keer dat freiteiros een baal kwamen afleveren, kregen ze een aluminium munt die ze later voor geld konden inwisselen. De smokkelhandel was zo ingeburgerd in het gebied dat je in veel Galicische en Portugese dorpen kon betalen met die munten. Ze waren 200 peseta of 100 escudo waard en werden in veel winkels geaccepteerd.

Soms nam de *frete* een menselijke gedaante aan. Begin jaren zestig stortte de Portugese economie in als gevolg van de koloniale oorlog in Angola en Mozambique, en veel Portugezen probeerden het land te verlaten, sommigen uit armoede, anderen om niet in het leger te hoeven. De Galicische smokkelaars zetten een netwerk op voor het smokkelen van emigranten (die ‘bokken’ werden genoemd) via de Miño. Ze kregen 600 peseta per persoon. Een vermogen.

De Galiciërs hielpen hen de Miño oversteken en verborgen ze in de huizen van plaatselijke bewoners. Vervolgens werden ze in busjes en vrachtwagens naar Frankrijk gereden. Het kwam voor dat oplichters zich voordeden als smokkelaars, het geld incasseerden, de emigranten naar Asturië of Baskenland brachten en ze daar achterlieten. Afgezien van dit soort incidenten wordt er in de verhalen over die tijd gewag van gemaakt dat de Galicische smokkelaars altijd hun best deden om de Portugezen goed te eten te geven en dat ze zelfs een dokter lieten komen als ze ziek werden.

In de eerste jaren werden continu ‘bokken’ gesmokkeld, en zonder grote problemen, maar toen de autoriteiten maatregelen begonnen te nemen, moest het systeem worden verfijnd. Voortaan werden ze verborgen in tankwagens, onder de vloer van bestelbusjes of in de dubbele bodem van kofferbakken.

‘Lito’ was de bijnaam van een van de smokkelaars die Portugese emigranten de grens van de Miño over moesten krijgen. Op zeker moment vervoerde hij een gezin met twee kinderen. De vader en echtgenoot was ladderzat. ‘Om de angst te bestrijden,’ herinnert Lito zich. De man stond op de voorstevan van de boot en vroeg de smokkelaar of hij zijn hoed moest afnemen wanneer hij voet op Spaanse bodem zette. ‘Olha galego!’ schreeuwde hij naar Lito in een soort ‘Portulicisch’ alvorens uit de boot te stappen met zijn hoed in de hand, ‘laten we samen dansen op de golven van de zee en de kloten afhakken van Franco en de kop van Salazar.’ Vervolgens, vertelt Lito, viel hij voorover in de modder. Het was niet de makkelijkste overtocht van deze ‘bokkensmokkelaar’.

De smokkelnetwerken groeiden rustig door. Ze koloniseerden het gebied en de macht. Van de trechtermond breidden ze zich uit naar het binnenland, naar de grensovergangen tussen de provincie Vigo en het noorden van Portugal, die voortdurend werden gepasseerd door vrachtwagens vol schroot, inmiddels de favoriete handelswaar van de smokkelaars. In de eerste jaren was het niet moeilijk om schroot te smokkelen. Maar na verloop van tijd werd de grens strenger bewaakt en moesten er nieuwe smokkelmethodes worden bedacht. Jongens uit Vigo maakten vesten van schroot die ze onder hun kleren verborgen (stel je eens voor dat je dat tegenwoordig op een vliegveld in de VS zou doen!). Daarnaast droegen ze beenkappen van rubberen buitenbanden onder hun broek. In Vigo zag je jongemannen op straat die net deden of er niets aan de hand was, maar die zich met grote moeite voortbewogen omdat ze 20 kilo om hun bovenlijf hadden hangen en nog eens 20 kilo om hun benen. ‘Het waren net robots in slow motion,’ schrijft Praxíteles in zijn boek. In die tijd gebeurde het regelmatig dat autobussen de hellingen bij de grens niet opkwamen. Tot verbazing van de chauffeurs, die vaak niet wisten dat veel van hun passagiers 40 kilo extra bij zich hadden.

Destijds was het een lot uit de loterij wanneer je als Spaanse guardia civil of Portugese guardinha naar de regio Baixo Miño werd gestuurd. Er doet een verhaal de ronde over een jonge Portugese agent die bij de grens met Galicië werd gestationeerd. Zijn vader, die ook in de betreffende politiekazerne had gediend, stond bekend om zijn onkreukbaarheid en wilde nooit meedoen aan het gesjoemel met de smokkelaars. Voor beide partijen was

het een vervelende lastpost. Vanwege de reputatie van zijn vader was de zoon bang dat de smokkelaars en hun handlangers zouden denken dat hij net zo was. Anders gezegd: hij was bang dat hij zijn deel van de koek zou mislopen. De eerste dag op het werk vatte de jongeman meteen de koe bij de horens en ging hij de huizen in de grensdorpen af om tegen de smokkelaars te zeggen: ‘Luister, ik ben niet zoals mijn vader! Ik hou van geld, net als iedereen, en ook ik wil mijn deel, net als de anderen!’